

конфлікту, з вимушеними переселенцями, членами сімей бійців АТО) для подолання таких негативних психологічних явищ.

Отже, **пріоритетними напрямками** науково-практичних розробок мають стати:

1. Проведення експертних опитувань з метою формування реєстру негативних психологічних явищ в політико-правовій сфері та створення відповідних рекомендацій для їх упередження та подолання;

2. Розробка та реалізація науково-обґрунтованих практичних програм, орієнтованих на інтеграцію учасників воєнного конфлікту в цивільне життя, програм побудови діалогу та стосунків між людьми, що обстоюють різні цінності для забезпечення національної єдності;

3. Розробка та реалізація тренінгових програм для командирів по роботі з особовим складом, підготовка переговорників.

Наразі робота з реалізації перших двох пунктів вже розпочата лабораторією психології політико-правових відносин Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Всі зацікавлені особи запрошуються до розробки та реалізації таких програм.

Коробка Л.М., завідувач лабораторії психології мас і спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, кандидат психологічних наук, доцент;

Ніздрень О.А., аспірантка лабораторії психології мас і спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України

ДО ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ЗУСИЛЬ СПІЛЬНОТИ УЧАСНИКІВ АТО ІЗ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТА КОЛЕКТИВНОЇ АДАПТАЦІЇ

Воєнний конфлікт, що відбувається сьогодні на сході України впливає на всі сфери життєдіяльності людей, змушує їх неперервно й швидко адаптуватися до суспільних змін, спричинених цим конфліктом, що вимагає нових підходів до проблеми адаптації до умов воєнного конфлікту та реадаптації

до мирного життя не тільки особи, а й спільноти, як відносно великої номінально-реальної соціальної групи, що виділяється за наявністю спільної ознаки, яка виявляється для багатьох або більшості її носіїв суб'єктивно значущою. Однією із таких груп виступає спільнота учасників бойових дій та ветеранів АТО, яка потребує особливої уваги, як в контексті надання соціально-психологічної підтримки, допомоги особам, які беруть участь в АТО, так і в площині теоретичного аналізу проблеми адаптації спільноти до умов і наслідків воєнного конфлікту, вивчення змісту психологічних стратегій такої адаптації та визначення соціально-психологічних засобів підвищення ефективності цих стратегій.

Слід наголосити на винятковому значенні спільноти ветеранів, яка може виступити соціальним капіталом для учасників бойових дій у зоні АТО, адже вважаємо, що активація стосунків у цій спільноті оптимізує ресоціалізацію, реабілітацію та власне дозволяє ветерану усвідомлювати ці процеси та займати активну позицію щодо вироблення нових стратегій адаптації та життєтворення.

Теоретичним підґрунтям дослідження психологічних стратегій адаптації спільноти до умов і наслідків воєнного конфлікту постають загальні положення про адаптацію та адаптивні характеристики особистості (Г.Балл, О.Кокун, Л.Лепіхова, А.Налчаджян, С.Посохова, В.Розов та ін.); адаптацію особи в умовах суспільних трансформацій (Є.Головаха, О.Донченко, О.Лактіонов, Н.Паніна, Т.Титаренко та ін.); групу як активного учасника адаптивної взаємодії, так звану, «адаптивну здатність групи (А.Хохлова), а також спільноту як структурну одиницю суспільства і життєдіяльності особи в значущому для неї середовищі (В.Васютинський); адаптацію особи в складних життєвих ситуаціях як результат оволодіння цією реальністю, який супроводжується позитивними змінами на рівні особистості, групи, соціуму (О. Нестерова, R.Tedeschi, L.Calhoun, N.Pole, M.Seligman та ін.); адаптацію як вибір альтернативних стратегій поведінки у таких ситуаціях чи умовах, що вимагають зміни взірців, способів поведінки і оцінки зовнішніх подій (В.Москаленко, О.Посипанов, М.Ромм, Т.Ронгінська, та ін.) [1, с. 98–99].

Вивчення процесу пристосування до кризових умов (якими і є умови воєнного конфлікту та його наслідки), дає

підстави говорити про існування різних моделей адаптації, скажімо пасивних й активних, що спонукає нас в ситуації воєнного конфлікту до пошуку відповідей на те чим відрізняються ці моделі, які психологічні стратегії адаптації до умов і наслідків воєнного конфлікту застосовуються особою і спільнотою, які стратегії виступають засобами реалізації активних або-та пасивних моделей адаптації у різних сферах індивідуальної і колективної життєдіяльності.

В умовах воєнного конфлікту основними векторами психологічної реабілітації людини, яка переживає руйнацію можливості звично жити, як зауважує Т.Титаренко, є переконфігурування практик, спрямованих на самоідентифікацію, освоєння значущої комунікативної території та смислопородження відповідно до етапу життєвого шляху [3, с. 11].

Як показує досвід роботи (О.Ніздрень) із ветеранами війни на Сході України (проведення психодіагностичних досліджень, надання психологічної підтримки, допомоги) у фокусі їхніх скарг характерне порушення стосунків із сім'єю, друзями «довоєнними», іншими групами, що попри їх досвід шоквої травми також індукує негативні зміни у психологічному здоров'ї. У ході інтерв'ювання близького оточення ветеранів (50 осіб) визначено потребу психоедукційної роботи щодо наслідків участі особи у бойових діях [2, с. 137]. Близьке оточення і власне зв'язок із ним для ветерана є ресурсом соціального капіталу, оскільки, як вважає П. Шихирев, соціальний капітал породжується стосунками між людьми та їх життєдіяльністю; є сукупністю психологічних взаємин, що сприяють підвищенню матеріального і психологічного благополуччя індивідів, груп без здійснення шкоди іншим суб'єктам соціальної системи [4].

Ми вважаємо, що проведення психоедукційної роботи для ветерана, соціального середовища, із яким він взаємодіє чи потенційно можевзаємодіяти, сприятиме поглибленню контакту та, відповідно, дозволить зміцнити, збільшити ресурсність соціального капіталу саме середовища «побратимів», активізація колективних зусиль якого, спрямованих на вироблення ефективних практик побудови життя, підвищення соціальної мобільності особи виступатиме однією із психологічних стратегій адаптації спільноти до умов і наслідків

воєнного конфлікту. В цьому контексті виправданою практикою є групова робота у межах спільнот ветеранів та окремо спільнот близьких до ветеранів осіб.

Групова робота, як зазначає О.Ніздрень, передбачає формат групи взаємодопомоги за принципом «ветеран-ветерану», а себто рівний-рівному, за участю психолога, психотерапевта, та ветерана-інструктора, які коментують процес із використанням психоедукативного матеріалу щодо переживання шокowego досвіду. Ветеран-інструктор – це особа, яка пройшла курс психоедукації або ж психологічної реабілітації; саме його участь є ключовою, оскільки виконує роль каталізатора процесу, швидше налаштовує контакт із «побратимами» за рахунок реальності спільного досвіду, а таким чином, підвищує рівень довіри учасників групи [2, с. 140–141]. Таким чином, психоедукацією для ветерана є комплекс заходів, що дозволяють досягнути особливості повернення з війни у мирний час (ресоціалізація, реабілітація), сімейний контекст, транскультуральний досвід відповідних питань, а психолог у цьому процесі займає позицію ведучого групи та транслятора психоедукативних знань.

Важливе значення в процесі соціально-психологічної підтримки учасників бойових дій відіграє спільнота ветеранів АТО. Активізація колективних зусиль спільноти із підвищення рівня індивідуальної та колективної адаптації, може постати потужним інструментом збільшення стабілізаційних та зменшення ризикованих стратегій адаптації та побудови життя, досягнення балансу між ними, запобігання негативним наслідкам воєнного конфлікту на двох рівнях – спільноти як структурної одиниці суспільства і життєдіяльності особи в значущому для неї середовищі.

Список використаних джерел

1. Коробка Л.М. Соціально-психологічна адаптація спільноти до умов і наслідків воєнного конфлікту: теоретичні засади дослідження / Л.М. Коробка // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Збірник наукових праць – № 4 (29), 2015 – Київ, 2015. – С. 96–103.

2. Ніздрень О.А. Активізація соціального капіталу як чинника підтримання психологічного здоров'я ветеранів війни

на сході України / О.А. Ніздрень // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Збірник наукових праць – №4 (29), 2015 – Київ, 2015. – С. 135–141.

3. Титаренко Т.М. Напрями психологічної реабілітації особистості, що переживає події війни / Т.М. Титаренко // Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій : зб. статей / Ін-т соціальної та політичної психології ; Представництво Польської академії наук у м. Києві; Соціально-психологічний методичний реабілітаційний центр. – К. : Міленіум, 2015. – 150 с.

4. Шихирев П. Природа социального капитала: Социально-психологический подход / П.Шихирев // Общественные науки и современность. – 2003. – № 2. – С. 17-32.

Мацегора Я.В., старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності НГУ НДЦ Національної академії НГУ, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

За даними вітчизняних і світових досліджень одним із наслідків участі в бойових діях є виникнення дисонансу в ціннісній сфері. Ієрархія особистісних цінностей зазнає значних змін внаслідок не лише дії екстремальних факторів, але й в результаті формування в екстремальних умовах унікальної системи цінностей, що забезпечують виживання в цих складних умовах. В екстремальній ситуації змінюється «вага» деяких цінностей, що призводить до зміни в структурі цінностей. Цінності, що посіли чинні місця в структурі ціннісної сфери в екстремальних умовах, далеко не завжди відіграють провідну роль у звичайному житті з її повсякденними проблемами і потребами. При поверненні до звичайних умов життєдіяльності гостро виникає проблема невідповідності внутрішньої системи ціннісних орієнтацій навколишній реальності.